

# LITERATURA.

## Slovanské právo.

Władysław Domino: *Sądownictwo polubowne na Rusi w późniejszym średniowieczu*. Prace Seminarium dawnego polskiego prawa sądowego i historii ustroju dawnej Polski Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie wydawane pod kierunkiem Prof. Dr. Józefa Rafacza. Nr. 7. Warszawa 1938. 126 str.

Dominova práce je cenným příspěvkem k dějinám soudního řízení v Polsku. Územní základ je sice dosti omezen, avšak autor uvádí v předmluvě, že zpracoval prameny týkající se téměř všech částí Polska, takže jeho práce může být do jisté míry posuzována jako studie pojednávající o rozhodčím řízení v starém právu polském vůbec. Poněvadž jde z velké části o oblasti právo obyčejového, byly tyto prameny představovány především zápisy a listinami soudními. Po stránce časové omezil se autor na XV. a začátek XVI. století, třebaš místy použil i pramenů starších nebo novějších. Na počátku své práce ovšem zmiňuje se stručně i o původu instituce, který vidí v době daleko starší, kdy obyvatelstvo žilo ještě v kolektivních rodech. Vývoj pak se dál celkem nezávisle na vývoji v okolních zemích. Před podrobnějším rozbořem studované otázky vytyčuje pak autor ještě stěžejní zásady rozhodčího řízení ve starém polském právu na Červené Rusi; jsou to: především zásada disposiční, dále zásada rovnosti stran, zásada veřejnosti a zásada ústnosti.

V další kapitole knihy pak autor řeší nejprve otázku přípustnosti rozhodčího řízení a uvádí, že již v dávném středověku měly strany na vůli podrobiti se buď řízení soudnímu nebo řízení rozhodčímu. Ve starší době bylo však vyloučeno odnítí věc soudu a dáti o ní rozhodnouti v řízení rozhodčím, byla-li již na soud vznesena. Byla-li tato možnost později povolována, dalo se tak jediné za cenu zvláštní pokuty, t. zv. »jednanek«. Teprve v pozdním středověku spěl vývoj k postupnému odstranění této pokuty.

Základem rozhodčího řízení je smlouva o rozhodčím řízení (*condictamen, condictatio, compromissum*). Tato smlouva mohla být uzavřena ústně nebo písemně a určovala jednak *res litigiosas*, jednak počet rozhodců a případně i způsob jejich zvolení, místo a čas rozhodčího roku, způsob řízení, obsahujíc konečně i závazek stran, že se podrobí rozhodčímu výroku. Každá smlouva o rozhodčím řízení byla pak opatřena sankcí, které podléhala strana, jež by nesplnila jejich ustanovení. V tomto směru byla nej-

častější prostá smluvní pokuta (*zakład, zawat, vadium, poena vallata*), ač se vyskytovala i záruka rukojmím nebo prosté uzavření smlouvy *sub fidei et honoris amissione* nebo *sine dolo et fraude, sine errore et cum benivola voluntate*.

Rozhodčímu řízení mohly býti podrobeny zásadně věci civilní i věci trestní. Avšak zatím co pro věci civilní byla kompetence rozhodců stejná jako kompetence státních soudů, z věcí trestních bylo možno před rozhodce vznésti toliko t. zv. trestné činy soukromožalobní.

Rozhodci (*arbitri, jednacze*) mohli býti jmenováni buď přímo dohodou stran ve smlouvě o rozhodčím řízení nebo každou stranou samostatně nebo konečně i třetí osobou, na niž tento úkol strany vznesly. Počet rozhodců byl různý podle okolností. V případech zvláště složitých byl jmenován ještě i vrchní rozhodčí.

Pokud jde o samotné řízení, je zajímavo, že věc mohla býti před rozhodce vznesena každým, kdo měl právo zavazovati se soukromoprávně, a že při řízení nebyl činěn rozdíl mezi žalobcem a žalovaným. Zásada rovnosti stran byla zde tedy uplatněna ve svrchované míře.

V dalších kapitolách jedná pak autor o důkazním řízení a o jednacích rocích.

Důležitá je ještě partie o rozsudku čili o výroku rozhodčím. Rozsudek mohl býti vynesena většinou hlasů, nebyla-li vymíněna jednomyslnost ve smlouvě o rozhodčím řízení. Rozhodci se řídili platným právem psaným i obyčejovým, ale i zásadami spravedlnosti, tedy jakýmsi právem přirozeným. Rozsudek vyneseny rozhodci měl právní moc rozsudku vyneseneho řádným soudem. Opravné prostředky nebyly přípustny. Častěji než rozsudkem končilo se však řízení smírem, který pak měl zcela právní moc rozsudku. Rozsudek i smír byly pak exekučními tituly, ašak exekuci samu vykonávaly již řádné soudy.

Práci Dominovu jest nutno vítati, poněvadž zasahuje na pole dosud právními historiky málo probádané. Autorovi však dosud částečně schází methodická jistota, což se projevuje v nedostatečném vylíčení vývojových souvislostí. Jde tedy spíše o práci právnědogmatickou, pojednávající o právním řádu platném na konci středověku než o práci právněhistorickou. Po stránce juristické však je práce dobře rozdělena a důkladně propracována.

M. Vaněk.

Wojciech Wasiutyński: *Regal młynny w średniowiecznym prawie polskim*. Prace Seminarium Dawnego Polskiego Prawa Sądowego i Historii Ustroju Dawnej Polski Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie wydawane pod kierunkiem Prof. Dr. Józefa Rafacza. Nr. 6. Warszawa 1936. Str. 110.

Doktorská disertace mladého polského autora o mlýnském regálu ve středověkém právu polském je rozdělena na pět kapitol. V první z nich zabývá se autor nejprve pojmem mlýna ve středověku, v druhé pak pojednává o subjektech mlýnského práva, ve třetí všeobecně o povaze mlýnského

práva, ve čtvrté pak přechází k samotnému pojmu mlýnského regálu a jeho vzniku a v poslední konečně probírá dějiny mlýnského regálu v jednotlivých územích starého polského státu.

První kapitola, která se vhodně připojuje k úvodní části, je spíše rázu hospodářsko-historického. Sluší z ní uvést jen tolik, že pojem mlýna (*molendinum*) ve středověku byl značně širší než dnes: mlýnem se rozumělo každé průmyslové zařízení, které bylo uváděno v chod silou vodní, větrem, případně někdy i tažnou silou zvířecí. Podle toho se pak rozlišovaly: mlýn vodní (*molendinum fluviale*), mlýn větrný (*molendinum ventile*) a mlýn, pro nějž starý polský jazyk užíval výrazu »*mlyn czworonożny*« (*molendinum quadrupedale*). Pokud pak jde o zboží, které bylo v mlýnech zpracováno, nejdůležitější místo zaujímal mlýn na mouku, vedle toho však hojně vyskytovaly se i mlýny na slad (*brasseatorium*, jakýsi předchůdce pivovaru), na papír, mlýny textilní a mn. j. Slova *molendinum* a *industria* byla v Polsku ve středověku synonyma, mlynářství pak znamenalo veškerý průmysl kromě průmyslu horního a hutního. Nejstarší zmínka o mlýnech v Polsku pochází z polovice XII. století.

Právo zřizovati mlýny náleželo v nejstarší době panovníkovi. Později však panovníci poskytovali církvi, šlechtě a měštům výsady, v nichž určovali počet mlýnů, jež bylo dovoleno zřídit na území patřícím klášteru, kostelu, šlechtici jako léno, nebo na území městském. Při tom však vyhrazoval si panovník *jus molendi* v těchto mlýnech, t. j. mlíti v nich zdarma ve svůj prospěch, povolovati o nich všechny majetkové převody a případně i vybírat z těchto mlýnů určité daně.

Později bývalo právo zřizovati mlýny udělováno stále častěji a vlastníci takto zřízených mlýnů dávali tyto pak mnohdy i v dědičný nájem. Přitom stále pak ten, kdo mlýn provozoval, byl zavázán mlíti zdarma ve prospěch vlastníkův. Kromě toho mu musil odváděti část výnosu, někdy polovinu, někdy dvě třetiny, někdy i tři čtvrtiny. Podnikatel měl však zato monopolní postavení. V pozdějším středověku byl zaveden totiž v Polsku jakýsi mlýnský přímus, podle něhož každý obyvatel (zejména sedlák) byl přiřčeněn k určitému mlýnu, jsa zavázán ostatně i přispívati na jeho udržování.

Královské právo mlýnské čili mlýnský regál, jehož stručný vývoj byl takto nastíněn, bylo v Polsku odvozováno od králova vlastnictví polských vod. Poněvadž vody poháněly většinu mlýnů, vzniklo tak i právo na zřizování mlýnů. Mlýnský regál — přijmeme-li pozdější theoretickou terminologii XVII. a XVIII. století — patřil mezi *regalia minora*, t. j. regální práva, která byla především zdrojem příjmů králových.

Jak již uvedeno, vlivem četných královských dotací přecházel královský mlýnský regál v Polsku podobně jako i v jiných státech do rukou lenních vrchností a měst. Ke konci středověku pak vykonává král mlýnský regál již většinou jen na svých vlastních statečích, zatím co jeho původní práva k mlýnům, zřízeným na statečích darovaných vrchnosti, církvi nebo městům, postupně zanikají. Vývoj byl dovršen v r. 1563, kdy varšavský



sněm odhlasoval zákon, v jehož důsledku pak mlýnský regál mimo královské území zcela zanikl.

K těmto výkladům připojuje potom autor ještě podrobnější přehled vývoje mlýnského regálu v jednotlivých územích polského státu, ve Velkopolsku (kde nazývá vývoj mlýnského regálu vývojem klasickým), v polském Slezsku, v polských Pomořanech, kde zdůrazňuje vliv moci řádu německých rytířů, který uchvátil takřka úplně mlýnské právo ve svůj prospěch, v Malopolsce atd. O novějším vývoji mlýnského práva zmiňuje se pak jen letmo na konci knihy, uváděje, že další vývoj byl podmíněn jednak vzrůstající mocí šlechty, jednak rozvojem cechovního zřízení v městech.

Práce přináší mnoho zajímavého, škoda jen, že se omezuje až na nepatrné výjimky na domácí právo polské a opomíjí srovnání s vývojem ve státech sousedních a že v závěru nenaznačuje lépe důvod pozdějšího zániku vrchnostenského práva mlýnského a umožnění vzniku mlýnů soukromých.

M. Vaněk.

**Karol Koranyi: Bibliografia historyczno-prawna za lata 1926—1936. I. — Prace naukowe Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Dział I. Tom XII. Lwów 1938. — XIII + 497 str.**

Objemný první svazek právněhistorické bibliografie za léta 1926 až 1936, sestavené dr. Karolem Koranyim, docentem západoevropských právních dějin na Lvovské universitě, zaslouží si vši pochvaly a největší pozornosti. Práce navazuje na první takový pokus, podniknutý v r. 1927 prof. P. Dąbkowským\*), který však byl do jisté míry koncipován jinak a obsáhl ostatně toliko dějiny práva veřejného. Kdežto práce Dąbkowského podávala před vlastními bibliografickými údaji stručný přehled vědecké činnosti na poli právní historie v jednotlivých státech, spokojuje se Koranyiho bibliografie suchým výpočtem děl. Tato skutečnost se vysvětluje jednak větším časovým obdobím, kterým se kniha zabývá, jednak i větší její úplností, poněvadž se týká (resp. bude týkati v dalším svazku) všech oborů právních dějin, a konečně i růzností methodickou. Dąbkowski totiž užil metody spíše kronikářské podle jednotlivých zemí, Koranyi naproti tomu rozdělil svou práci s hledisek čistě systematických. Obě metody mají zajisté své přednosti je však nesporné, že účelům bibliografickým lépe vyhoví metoda Koranyiho.

První svazek díla, který doc. Koranyi nedávno předložil veřejnosti, obsahuje zatím bibliografické údaje týkající se právních pramenů pomocných věd právněhistorických (dějin a kritiky právních pramenů) právněhistorické literatury, dějin doktrin, dějin práva trestního, procesního, soukromého, soukromého práva mezinárodního, dějin práva obchodního a práva námořního. V druhém svazku, který autor slibuje vydati ještě letos, pak přijdou na řadu dějiny práva církevního (počítajíc v to poměr církeve

\*) Powszechna kronika historyczno-prawna za lata 1920—1925. Lwów 1927.



a státu), mezinárodního práva veřejného, práva ústavního a správního, dějiny hospodářské a sociální, díla všeobecná a varia. Jde tedy o právně-historickou bibliografii velmi úplnou, a to tím spíše, že obsahuje nejen díla vyšlá samostatně nýbrž i důležitější články časopisecké. Za zmínku sluší uvést, že v kapitole o právu soukromém je obsaženo i právo římské.

První díl Bibliografie zaznamenává přes 8.000 prací. Uvážíme-li, že kniha je až na nepatrnou pomoc autorových přátel dílem jednotlivce, musíme přiznati, že jde o práci vskutku úctyhodnou. Ostatně Koranyiho Bibliografie není místně omezena a týká se právněhistorických prací vydaných vlastně na celém světě. Je přirozeno, že za takových okolností si nemůžeme činiti nároků na absolutní úplnost, přiznejme však, že pokud jde o právněhistorickou literaturu naši, je první svazek, aspoň máme-li na zřeteli jen trochu větší práce, opravdu úplný. Snad by se dal vytknouti tu i tam nepřesný pravopisný přepis, ale to jsou jen maličkosti, které nikterak nezmenšují hodnotu díla. Uveďme ještě, že tituly všech prací, uveřejněných v méně známých jazycích, jsou opatřeny překlady do některého světového jazyka. Hodnotu díla ještě značně zvětší indexy, které mají býti připojeny k druhému svazku.

Při vši chvále, kterou je nutno dílu Koranyiho vzdáti, nemůžeme však utajiti obavu — doufejme neodůvodněnou — že v díle nebude snad dosti pravidelně pokračováno. Vedle celé řady obtíží, a to zejména hmotných obtíží, je zde drtivá skutečnost, že síly jednotlivce na podnik tohoto druhu opravdu těžko stačí. Ale snad bude možno, aby si neúnavný autor našel dosti nezištných a obětavých spolupracovníků, zejména i v cizině, jejichž ostatně nejlepší odměnou bude, že budou spolupracovati na díle, z něhož sami budou moci při svých pracích skvěle těžiti. Vždyť i československý právní historik uvědomuje si význam Koranyiho práce teprve po srovnání s třebas velmi pečlivými bibliografickými pracemi Historického klubu, které musejí zůstatí nezbytně příliš lokálně omezenými. M. Vaněk.

## Právo středoevropské.

Dr. Murarik Antal: *Az ósiség alapintézményeinek eredete.* Értekezések Eckhart Ferenc Jogtörténeti Szemináriumából, 6. szám. Budapest 1938. 255 stran.

Zdařilá práce asistenta budapeštské právnické fakulty dr. A. Murarika o aviticitě je rozdělena na dvě hlavní části, všeobecnou a zvláštní.

V části všeobecné snaží se nejprve autor o vymezení pojmu aviticity. Tento jev se mu jako souhrn zásad hmotného práva omezujících nakládání majetkem a týkajících se těch kapitálových statků, které sloužily k živobytí vedoucím světským společenským třídám od nejstarších dob až do r. 1848. Patří sem tedy v první řadě zákaz zcizení rodinného společenství majetkového, a to jak *inter vivos* tak *mortis causa*. S aviticitou však souvisejí i ty právní instituce, které byly výjimkami z disposičních omezení, a to: pra-

vidla o získaném majetku, dary *pro salute animae*, testament, *donatio post obitum*, dědické právo žen a věno.

V části zvláštní pak rozebírá autor podrobně jednotlivé právní ústavy, které souvisejí se základem majetku. Nejprve tu podrobuje studiu ústavy omezující nakládání majetkem.

Jako prvnímú zjevu tohoto druhu věnuje zřetel ústavu zádruchy. Do zádruchy nepatřily podle něho všechny věci, některé zůstávaly v individuálním vlastnictví jednotlivcově nebo ve vlastnictví některé z rodin patřících do nedílného rodu. Společným byl nejvyšš dům a pojítkem společenství pak společné vedení domácnosti. Subjektem společenství jistě nebyl žádný pojmový subjekt rázu právnické osoby, neboť ani poměr k majetkovým předmětům není možno označiti jako vlastnictví, nýbrž spíše jako detenci, z čehož plyne, že tu nemohly existovati nižádné převody majetku na případ smrti. Když se pak hospodářské poměry změnily, strhl na sebe centralisující náčelník (panovník) moc náboženskou i politickou a zádruha se projevuje už toliko ve společenství držby určitých majetkových předmětů, upadajíc tím jen na zjev rázu majetkoprávního, na pouhý nedíl.

Tím dochází autor k druhému zjevu spojenému s aviticitou, t. j. k zákazu zcizení, který se uplatnil jako pozůstatek zádruhového společenství a záležel v tom, že jednotlivý člen rodu nemohl volně prodati nic z rodového majetku. Teprve v pokročilejším právním zřízení však se začíná — jak se autor domnívá — rozlišovati mezi majetkem zděděným a majetkem nabytým, při čemž majetek nabytý nespadá pod zákaz zcizení.

Jako třetí zjev omezující nakládání majetkem uvádí autor dědický řád rodových majetků. Základním jeho rysem je, že jde tu o právní zásady *juris cogentis* a o dědění *ex lege*. Tento způsob dědění byl ostatně v středověkých právních rádech výlučný, a to v první řadě co do majetků rodových. Rovněž bylo příznačné pro tuto dobu, že nedědil se majetek jako celek, ale jednotlivé předměty měly svou zvláštní »sequelu«. Zvláštní zřetel věnuje tu autor zejména i dědickému právu žen.

Potom rozebírá zvláště ještě otázku fiskality; považuje tento zjev za mocenský projev panovníkova postavení a uvádí jej v souvislost s konfiskací. Konfiskace byla přípustná už od zákonů sv. Štěpána jako vedlejší trest za některé těžké delikty. Sv. Štěpán ovšem pečoval i o to, co se má státi s majetkem, není-li tu příbuzných; v tom případě měl býti »dědicem« král. Stupeň příbuzenský, který tu rozhodoval, byl rozličný. Zásadně však platilo, že příbuzenství sahá tak daleko jako překážka pokrevenství pro manželství. Ježto tato překážka platila i v právním řádu doby sv. Štěpána, považuje autor za pravděpodobné, že i fiskalita se uplatňovala v tomto stupni. Poměry tyto se ovšem změnily v době, kdy přestala souvislost mezi pojmem příbuzenské hranice a zákazem manželství. — Pod fiskalitu spadaly zásadně toliko statky zděděné, nikoliv statky získané. Zvláštní kategorii však tvořil majetek pocházející z donací sv. Štěpána, a to už proto, že tyto se zakládaly na »starém« právu; rovněž však hrála úlohu pieta k svatému králi, takže i právo od něj pocházející bylo považováno za svaté. Na základě listinných

textů dochází pak autor v této otázce k poznatku, že fiskalita nastupovala u majetků svatoštěpánských teprve, nebylo-li příbuzných po sedmý stupeň. Jinak byla fiskalita i zrcadlem panovnickovy moci: podle Zlaté buly nastávalo toliko, když *deficiens* vůbec neměl příbuzných a zemřel bez testamentu. Faktem je ovšem, že se nezachovala památka, jež by dokazovala, že tato zásada přešla do praxe. Za Bély IV. po tatarském vpádu bylo potom ustanoveno, že majetky padlých bojovníků i v případě, že by *deficiens* neměl potomstva, mají spadnout na příbuzenstvo a nikoliv na fiskus. — Za silného Ludvíka z Anjou byl výslovně zrušen čl. 4 Zlaté buly, podle něhož směli šlechtici nemající zákonných dědiců volně testamentárně nakládat svým majetkem.

V dalším jedná autor o zákazu zcizení. Jde tu o právní zásady prosazené vlivem církve. Zvláště silně tu porušily aviticitu t. zv. *dona pro salute animae*, které byly podkladem pro uplatnění se práva testamentárního. Jako druhý zjev přicházejí tu v úvahu práva žen: na dědění, věno a *quartalitium*.

Zřízení *dona pro salute animae* bylo zásadně možné i u zděděných statků bez králova svolení. Obyčejně přece jen však testátoři o toto svolení žádali. Církev ovšem hájila zásadu volnosti testování *pro salute animae* a stíhala anathematem každého, kdo by napadl takové *donum*; není třeba v tom viděti ostatně žádnou zvláštnost, neboť tímto způsobem byly chráněny všechny církevní statky.

Druhým zjevem zasahujícím rušivě do zákazu zcizování byla ustanovení týkající se majetkoprávního postavení žen. Nepříznivé postavení žen plyne z toho, že provdáním přenášejí své věci do jiného rodu, takže se nemohou nadále vměšovati do záležitostí týkajících se majetku rodu jejich původu. Teprve kulturní vývoj vede k zlepšení postavení ženy v těchto otázkách. Církev od počátku zasahovala sem tím, že vyžadovala, aby muž zavázal ženě určitou část svého majetku jako *dos*. Odtud také zásada *nullum coniugium sine dote*, která je vyslovena u Gratiana. *Dos* se stává — kromě u nemajetných — podstatnou součástí manželské smlouvy, resp. jeho udělení podstatnou součástí manželského obřadu (v Uhrách za Kolomana) a splývá v nejstarší době s pozdějším snubním darem. Míra *dotis* byla obyčejně určena výškou povinného dílu vdovského. V určení této míry opírala se církev o římské právo; proto též objevuje se *quarta viduae* až po 18. století, když již bylo poznáno klasické právo římské. Středověká *dos* jako taková nebyla totožná s římskou, nýbrž byla splatná vlastně teprve až po zániku manželství a tím spadá v jedno s vdovským dědictvím. Z římského práva též vyplynulo vymezení *dotis* na  $\frac{1}{2}$  manželova majetku, neboť povinný díl vdovy — původně čtvrtinu — změnil Justinián v 18. novele na třetinu. Uherské právo, podobně jako české a polské, neznalo určení míry *dotis*; i když se později vyvinulo, nebyla to určitá část mužova majetku, nýbrž pevná suma.

Dcery v nejstarším právu uherském, stejně jako v jiných národních právech, nemohly vůbec dědit. Teprve ve 13.—14. století vlivem církevního



práva a zejména textu Písma svatého se uplatnila zásada, že dcera dědí aspoň v tom případě, když není synů. Tato zásada pronikla i v Uhrách. Dalším krokem vývoje bylo, že dceru bylo možno učiniti aspoň testamentárním dědicem; zejména tak činila matka.

O dcery mající bratry postaralo se právo až pod vlivem recipovaného práva římského, při čemž byla vzorem *portio legitima*. Tato částka už podle zlaté buly Ondřeje II. činila  $\frac{1}{4}$ , kterou zůstavitel nemohl volně disponovati. Šlo přitom o skutečný povinný díl. Je tu však třeba míti na zřeteli, že *legitima portio* není totožná s kvartou Falcidiovou (v klasickém právu) a teprve ve středověku s ní splývá v jedno: tato kvarta totiž byla povinným dílem testamentárních dědiců a náležela jim jako minimum, když pozůstalost byla obtížena přílišnými odkazy. Podobná byla i *quarta Trebellianca*, na niž měl právo fideikomisární dědic jako na minimum. Přitom tu vlastně šlo o aplikaci kvarty Falcidiovy, která se takto stala měřítkem — i v jiných případech — pro povinný díl vůbec. Ve středověku potom *portio legitima*, *quarta Falcidia* i *quarta Trebellianca* byly pojmově směřovány. Z toho vyplynulo, že pod pojmem Falcidiovy kvarty rozuměla se nejčastěji *portio legitima*, jejíž splnění tvořilo pod zmatečností podmínku platnosti testamentu.

Místy v Evropě se objevující »tercii«, která někde tvořila povinný díl zejména vdov, vysvětluje autor z 18. novely Justiniánovy, podle níž testátor, mající nejvýše čtyři děti, musil těmto zanechat i aspoň třetinu majetku.

Nakonec uvádí autor theorie o době a způsobu rozšíření kvarty v ostatních státech střední Evropy; v Polsku se objevuje v 16. stol. a bývá připisována vlivům uherským nebo řádu německých rytířů. Autor však cituje jím objevený text již z r. 1377, a to z Věličky, takže připisuje vliv Uhrám, které v té době pod Ludvíkem z Anjou s Polskem vlastně souvisely. Též pro Litvu považuje autor uherský vliv za pravděpodobný. V Čechách se objevuje kvarta v 17. stol. a podle autora přišla tam z Uher buď bezprostředně nebo přes Polsko.

Jak je viděti, zračí se z Murarikovy práce myšlenková bohatost, jež však může býti nebezpečná, poněvadž s ní souvisí i bohatost problémů, které arci v monografické práci nemohou býti všechny řešeny. Bylo by možno vytknouti, že druhá část knihy je spíše negativním řešením otázky: rozebírá totiž instituce, které souvisejí s aviticitou negativně, jsouce porušením aviticitního principu. Rovněž by bylo bývalo třeba více osvětliti a zdůrazniti spojitost jednotlivých, v knize studovaných institucí, s aviticitou. Tím však nemá býti nic ubráno na přednostech knihy, z nichž vynikají zvláště jasná díkce, přímočaré řešení všech problémů a široký rozhled po literatuře; za zmínku stojí, že Murarikovi neušly ani práce slovanských právních historiků, s nimiž se seznámil za svého studijního pobytu v Praze a v Polsku. Vedle toho, i když zdůrazňuje právnícký aspekt studovaných otázek a sociologická a jiná hlediska považuje jen za pomocná, má svoje názory podloženy důkladnými právněfilosofickými znalostmi. Tak se jeví z této práce Murarik jako pracovník širšího rozhledu, který svůj obor neisoluje, ale naopak hledá pojítka mezi ním a kulturou jako celek pochopenou. J. K. — M. V.

Bedřich Mendl: Tak řečené norimberské právo v Čechách. (Česká akademie, 1938, str. 140). Přítomná studie Mendlova patří k těm pěkným a užitečným pracím, jimiž se odklízí opět jeden z omylů v naší historii i právní historii. Po předmluvě, v níž se autor vyznává ze své lásky k Praze, následuje pět pečlivě propracovaných kapitol výkladu, jemuž následuje vzorná edice pramene. Sopsis literatury a rejstříky knihu zakončují.

V prvé kapitole podán je přehled o otázce vzniku měst a upozorněno je na objev dokumentu (Köpl r. 1887), podle něhož město pražské od svého vzniku užívalo práva norimberského. Doklady o »norimberském« (uvozovky klade zde autor) právu v Čechách sebrány jsou v kap. druhé. Přesto však není dokladu pro fakt, že by se Praha (a jiná místa) dovolávala kdy naučení z Norimberka a ani řády norimberské se s právem, jimiž se řídila města práva »norimberského« nesrovnávají.

Autor proto řeší věc s jiného konce a ptá se (v kap. III.) jaké právo platilo vlastně v městech pražských. Vychází na jevo, že »Práva rozličných věcí a běhů Velikého města Pražského«, jak se zove písemná památka (zřejmě příručka pražského městského úřadu), zachovaná v kodexu z poč. 15. stol., je překladem části Švábského zrcadla. Ze skutečnosti, že některé rukopisy zovou Švábské zrcadlo (nesprávně) norimberským právem (snad proto, že se z Norimberka nebo jeho okolí šířilo), vychází na jevo, proč i český překlad části Švábského zrcadla, který tvořil řád města Pražského, dostal na některých místech jméno práva norimberského.

To je stručně zachycené jádro Mendlova výkladu, jež uzavírá kap. IV. nazvaná »Švábské zrcadlo a počátky našich měst«. Poslední kap. V. všimá si ještě zvláště klatovského rukopisu t. řeč. Norimberských práv, za níž následuje pečlivě jeho vydání. Veselý.

Univ. prof. dr. iur. et hon. c. Metod Dolenc: Pravnozgodovinski prikaz dokaznega postopanja pri sodiščih slovenskega ozemlja s posebnim ozirom na ljudska sodišča. Zvl. otisk z časopisu »Zbornik znanstvenih razprav«, roč. XIV. Ljubljana 1938, 80 stran.

Dolencovo pojednání o důkazním řízení před soudy na slovinském území je cenným příspěvkem k dějinám soudního řízení civilního ve střední Evropě. Všimá si zejména řízení před t. zv. soudy lidovými (*ljudska sodišča*), na nichž soudili soudci volení lidem podle nepsaného obyčejového práva, zachovávající určité patriarchální formy, t. j. opět formy vžitě zvykem. Typem jejich byly na příklad soudy horní. Autor ovšem nepřehlídí ani řízení před soudy jinými, poukazuje tu a tam zejména na rozdíly od řízení před soudy lidovými, případně na vzájemný vliv obou druhů řízení.

Nejprve probírá pramenný materiál, a to od posledních století středověku až asi do francouzské revoluce. Padají tu v úvahu zejména jednotlivá zákonná ustanovení platící v Kraňsku, ve Štýrsku a v Korutanech, a to zvláště trestněprávní nařízení Rudolfa I. z r. 1277, Friedricha IV. z r. 1470, gorického hraběte Albrechta z r. 1365, Maxmiliána I. z r. 1518, dále zemský soudní řád pro Kraňsko z r. 1586 atd. Důležitým pramenem pro tuto studii

bylo i zkoumání soudních zápisů a protokolů, jichž autor užil v obsáhlé míře. Všechna tato zákonná ustanovení měla ovšem jen omezený a nepřímý vliv na studované otázky, poněvadž, jak uvedeno, před lidovými soudy slovinskými platilo převážnou měrou právo obyčejové.

Dolenc probírá potom podrobně a systematicky důkazní řízení před těmito lidovými soudy a dochází k závěru, že přípustnost důkazních prostředků stejně jako způsob řízení a zejména oceňování jejich záleželo na zcela volném uvažování soudců. Tuto skutečnost vysvětluje tím, že soudci na lidových soudech musili být *»dobří ljudi«*, t. j. lidé požívající všestranné vážnosti a důvěry a že bývali zpravidla vybíráni tak, aby znali osobně procesní strany a měli i vlastní představu o sporu.

Postupně dostaly se do důkazního řízení před lidovými soudy slovinskými některé prvky práva římského a zejména římskokanonického procesu, celkový ráz původního řízení však tím nebyl nikterak porušen. Toto vnikání cizích práv způsobovala přítomnost při procesech zvláštních zástupců ústřední státní moci (*ambaldi*).

Zkrácené řízení, které bylo zákonně zavedeno v Dolních Rakousích v r. 1540 a později (v 17. století) se rozšířilo do Štýrska, nemělo však na řízení před lidovými soudy žádného vlivu.

V posledních odstavcích svého pojednání autor připomíná, že při lidovém hlasování, které bylo uskutečněno v r. 1923 ve všech slovinských obcích, vyslovilo se 90% obyvatelstva pro ponechání porotních soudců. Dolenc všímá si této skutečnosti jako vysvětlení tak dlouhého trvání lidových soudů ve slovinských krajích, kde lidové soudnictví se zcela osvědčilo a v právním citění lidu bylo hluboce zakořeněno.

M. Vaněk.

Dr. Heinrich Mitteis: *Die deutsche Königswahl. Ihre Rechtsgrundlagen bis zur Goldenen Bulle.* Baden bei Wien, R. M. Rohrer, 1938. 208 str.

Známý a neobyčejně plodný právní historik, prof. Mitteis z vídeňské university, vydává poměrně brzy po vyjití své imposantní monografie o lenním právu novou důležitou studii o královské volbě podle staršího německého práva. V předmluvě naznačuje, že se věnuje tomuto temat, o němž by se dalo předpokládati, že už je zcela probádáno, proto, že v poslední době byla učiněna řada objevů a nových poznání v otázkách souvisejících s problémem královské volby, takže je třeba opět syntheticky načrtnouti historický vývoj daného problému. Je k tomu třeba přistoupit tím spíše, že je nutno zaujmouti zde i nový postoj po stránce methodické. Autor zdůrazňuje, že jeho studie je právněhistorická, t. j. především juristická, neztrácející však se zřetele statické i dynamické prvky doby, které si všímá. A tak studuje Mitteis nejen konkrétní volby německých králů, nýbrž zcela správně se snaží i objasnit a určití právní strukturu a právní principy královských voleb, arcit' se všemi jejich změnami a v patřičném jejich vývoji.



Nejprve řeší pak autor poměr mezi právem volby a dědičným (příp. rodinným) právem (nárokem) nástupnickým. Dospívá k závěru, že sice na jedné straně nikdo nemůže nastoupiti na trůn bez volby, na druhé straně však žádná volba není zase zcela svobodná, poněvadž volitelé jsou vázáni na výběr mezi určitým okruhem lidí, kteří požívají jakéhosi práva rodového (*Geblütsrecht*). Toto právo plyne z panovníkovy možnosti designace nástupce, možnosti zajištěné jeho autoritou. Tato designace, všeobecně přijatá za právní pravidlo, mohla pak se díti »*de futuro*«, což byl případ nejobvyklejší, nebo »*de praesenti*«, v kterémžto případě pak designovaný nástupce králův stával se jakýmsi královým spoluvladařem, jakýmsi koadjutorem *cum iure successionis*. Vykonaná volba pak právnicky znamenala jen uznání designace provedené králem minulým (autor ji nazývá »*Königsannahme*«). Sociologicky nebo, chceme-li, historicky, znamená vyrovnání mezi vůlí lidu a státními zájmy. Po stránce historického vývoje zdůrazňuje pak autor i postupné sesilování moci stavů, čímž se dospívá i k určitému mocenskému nároku kurfiřtů na královskou volbu. Tento mocenský nárok se stává pak ovšem postupně právním nárokem, ke kterémužto vývoji nemálo přispělo i pronikání cizích práv do práva německého, zejména pak postupné uplatňování práva kanonického.

Autor probírá pak po stránce právní velmi podrobně volby jednotlivých králů (a později císařů) německých. Všímá si jako nejdůležitějšího principu zásady volby majoritní příp. volby jednomyslné. Jako *quorum* (t. j. počet přítomných volitelů, aby volba mohla býti uznána za platnou) zůstal po celou dobu a přes všechny pokusy, zejména i přes zásady uplatňované v saském zrcadle, počet čtyř volitelů, při čemž se myslilo původně na tři rýnské arcibiskupy (kolínského, trevírského a mohučského) a na falckraběte rýnského, později ovšem i na vévodu saského, markraběte braniborského a krále českého. Nikdo jiný nemohl spadati do tohoto počtu, zejména od r. 1257, kdy bylo kolegium kurfiřtů již definitivně jiným uzavřeno. Touto uzavřeností totiž jediné bylo možno vyhnouti se dvěma oprávněným volitelským sborům a tudíž i případným protivolbám.

Na tomto stavu se nezměnilo nic ani po roce 1273, kdy byla zavedena kanonickoprávní zásada *electio per unum*. Tato zásada jednomyslnosti byla chápána velmi pružně. Poněvadž totiž k platnosti volby stačila přítomnost čtyř volitelů a tedy čtyři odevzdané hlasy, nepovažovala se nejednomyslnost při volbě, pokud jen bylo dosaženo čtyř hlasů pro téhož kandidáta, za *electio in discordia*, nýbrž umělou hrou dosti násilné fikce nebylo k ostatním hlasům přihlíženo a volba byla pak ohlášena jako provedená *in concordia*.

V dalším zabývá se pak autor volbou císařskou, která od Hohenštaufů se ztotožňovala s volbou královskou. Upozorňuje zejména, že *plenitudo potestatis* byla získána teprve cestou do Říma a papežským potvrzením, že však volba sama opravňovala zvoleného úplně k vykonávání všech světských výsostných práv královských; k tomu stačil projev vůle kurfiřtů.

Kromě těchto otázek, v nichž naráží tak často na vliv práva kanonického na domácí právo německé, řeší však ještě autor — jak již uvedeno —

i otázku, proč se stala volba německého krále výlučným právem toliko sedmi kurfiřtů. Odpověď vidí ve velkolepém vývoji boje mezi ústřední mocí státní a vzrůstající mocí zeměpánů, v němž konečně nabývají tito vrchu, což se však projevilo zejména vzrůstem síly několika nejmocnějších zeměpánů.

Dotkl jsem se jen několika otázek, které hlavně prostupují celou Mitteisovou prací; ale i z nich je viděti, jak záslužná je to práce po stránce konkrétních výsledků a stejně výborná i po stránce methodické, zůstávajíc prací eminentně juristickou, spojujíc však s juristickou methodou i hlavní zásady metody vědeckého bádání historického.

M. Vaněk.

## Trestní právo.

Dr. J. Veselá: Sterilisace. Knihovna »Politika« (Mazáč) v Praze, 1938, 223 str. 8<sup>o</sup> cena brož. Kč 20.—

Docentka trestního práva na právnické fakultě Karlovy university vydala se tu na příbuzné pole, na němž již delší dobu v Čsl. Eugenické společnosti pracuje. Jeť problém sterilisace a po případě kastrace ve dnešní době zejména problémem populacionistickým, snahy po kvalitě obyvatelstva, která se podává jako přímý následek škod vyplývajíc z nepříznivé diferenční plodnosti kvalitních a méně kvalitních rodičů, z okolnosti, že moderní hygiena i lékařství dovedou udržeti také životy, které by bez nich byly odsouzeny k zániku, a konečně také ze snahy zabrániti činům trestným a po případě brániti šíření vloh podporujících trestnost i ušetřiti obyvatelstvo nákladů na živly asociální.

Autorka podává ve třinácti kapitolách pojem v plně šíři, se zvláštním zřetelem také na poměry naše (zejm. v kap. XIII.), blíže vykládá předpisy a zkušenosti německé a pokouší se také vyrovnati se stanoviskem církevním, zejm. katolickým.

K vývodům autorčiným, jež jest dnes jistě potřebí čísti, bych měl nemnoho poznámek, jež ovšem z valné části netýkají se jen jí, ale také jiných autorů. Především možno usuzovati, že počet případů, u nichž lze počítati s určitou pravděpodobností a vysokou frekvencí dědičnosti, není posud příliš veliký. Potom hledě na sledovatelný vývoj lidstva musíme počítati s tím, že v dalších generacích působení nepříznivých genů se patrně zeslabuje, neboť jinak bychom musili dnes docházeti k daleko větším cifrám dědičných škod, než se posud v praxi projevují. Kroky sterilisační ponechávají stranou volní působnost morálky a cti, které, jak známo, dovedou velmi značně paralyzovati vadné sklony. Nadto mnoho případů v úvahu přicházejících jest i dnes izolováno, a jak bylo autorkou objektivně vylíčeno, není i po zákroku vždy vyloučena nutnost izolace.

S hlediska frekvence trestných činů má sterilisace jen význam nepřímný, a to jen za nejpříznivějšího předpokladu, statistiky zatím nepodávají

o tom přesvědčivého důkazu. Spíše při deliktech mravnostních a způsobených příliš vypjatým pudem pohlavním může přinést prospěch kastrace.

Ze všeho jest patrné, že se jedná o krok značné váhy a zodpovědnosti (není nezajímavé zjistiti, jaká zodpovědnost se tu v Německu ukládá všem zúčastněným lékařům), a proto nebude lze asi jej vyřešiti u nás zcela přímočaře, rozhodně a bez pokusů, tím spíše, že stanovisko církve katolické jest celkem v odporu proti sterilisaci nebo kastraci z jiných než lékařských důvodů, a možnost odporu členstva v této organizaci vůči nejvyšší její autoritě jest nepravděpodobná.

Píli práce a objektivnosti výkladu jest vysloviti uznání, nepatrná přehlédnutí neruší nikde smyslu.

Drachovský.

## Národní hospodářství.

Dr. F. Chmel: Peníze a společenské hospodaření. 100 str. 8°, nákl. vlastním, Praha 1937.

Hned v úvodu pronáší autor svoje credo, že esenciální vlastností všech forem peněžních, v jakémkoli systému hospodářském jest, že peněz nebo peněžní jednotka je manifestační statek, který reprezentuje právní nárok na určitou kvotu ze statků hospodářství k dispozici jsooucích. Práce tedy jest založena na fikci, že národní hospodaření tvoří společný fond, proti němuž držitel peněžní jednotky má obligační nárok na excepce.

Konstrukce tato jest jistě zajímavá (ač její náznaky nalézáme také již dříve), ovšem nelze jinak než fikci předpokládati právní a po případě obligační nárok na věci, a s excerpčním nárokem samým má se to asi podobně, jako při důsledné konstrukci kolektivistické s nárokem na zaopatření podle potřeby.

Svoji práci rozdělil autor na oddíly: I. Peníze jako ekonomický faktor zřízení společenského, II. Fond společenského hospodaření, III. Zákon Greshamův a translační funkce peněžní, IV. Cenová hladina ve století XIX.; Helfferich, Wicksell, Mildschuh, Keynes, V. Cassel o pohybu hladiny cenové, VI. Statkové kategorie a změny hladiny cenové, VII. Hladina cenová za světové války a po ní; různé názory o příčinách jejich změn, VIII. Vliv pohybu hladiny cenové na hospodaření národního společenství, IX. Některé teorie peněžní, jejich výklad ceny peněz; kritika některých jejich thesů.

Úsudky a cesty, jimiž se k nim autor dostává, jsou značně původní, třeba že všude se nevyrovnávají s příslušnou (jistě dnes velice rozsáhlou) literaturou o měnových otázkách, nejzajímavější jest jistě kapitola, kde autor pro svoji argumentaci užívá nového výkladu zákona Greshamova.

Třeba že snad s knihou a jejími závěry nebudeme vždy souhlasiti, jest jistě užitečno ji čísti.

Drachovský.